NJR222

A Noéval kötött szövetség

Pécs, 2023

Tartalomjegyzék

1. A vízözön helye a Szentírásban……..3
2. A vízözön kánoni formája és forrásai…….……3
3. A vízözön ókori Közel-keleti párhuzamai……10
4. A vízözön üzenete…..……14
4.1. A vízözön oka…….……...16
4.2. Noé és fiai jellemrajza……..……..18
4.3. A három isteni parancs és a szövetségi áldás……..…19
4.4. Milyen típusú a noéi szövetség……..22
5. Összegzés……..23
Irodalomjegyzék……....27

1. A vízözön helye a Szentírásban

„A vízözön története a Biblia egyik legismertebb elbeszélése, amely az őstörténet (Ter 1-11) középpontjában áll és annak leghosszabb szakasza, mintegy három fejezetet tesz ki (Ter 6,1-9; 18).”[1] A Teremtés könyvét az őstörténet nyitja meg (Ter 1-11), amely egyben az egész Szentírás bevezetése. Ezeket a fejezeteket nevezzük őstörténetnek, mert ezekben olyan eseményeknek az elbeszélése van, melyek az emberiség történelem előtti koráról szólnak. „A világ és az ember teremtésével kezdődnek (Ter 1,1-2,4), majd folytatódnak az őstörténeti ember életének következő epizódjaival: az első ember és az első asszony teremtése, a paradicsomkert leírása, a bűnbeesés és az isteni büntetés, az első gyilkosság Kain és Ábel történetében, a mesterségek eredete és a gyilkos ösztön fokozódása, az ősatyák nemzetségtáblája rendkívül magas életévekkel, a vízözön története, Noé és fiainak leszármazottjai az etnikailag népekre és törzsekre bontható emberiség, és végül a bábeli torony története (Ter 2,4-11,6).”[2] Az elbeszélés fontosságát a Szentírásban elfoglalt helye is kiemeli, ugyanis Isten Noéval kötött szövetsége az elsőként említett szövetség. A vízözön elbeszélése irodalmilag négy részből áll: a bevezető rész, az emberiség gonoszságának bemutatását tartalmazza (Ter 6,1-8); ezt követi az első rész, mely Isten Noé és családjáról való gondoskodását tárja elénk (Ter 6,9-7,16); a második rész pedig maga a vízözön leírása (Ter 7,17-8,22); végül mindezt Isten Noéval kötött szövetsége zár le (Ter 9,1-17).

2. A vízözön kánoni formája és forrásai

Nagyon korán felismerték az exegéták, hogy a bibliai vízözön, noha összefüggő elbeszélés, két hagyomány összedolgozása által jött létre. A vízözön történetének az ókori Izraelben a jahvista és a papi hagyomány két változata alakult ki.[3] Korábban ezt jahvista és papi hagyományként azonosították, de a modern exegézis már nem beszél külön jahvista és elohista hagyományokról a Pentateuchuszon belül, hanem egyszerűen papi és nem-papi hagyományról. Ez a két változat eredetileg írásos hagyomány volt és ezekből keletkezett a mai vízözön elbeszélés körülbelül a Kr. e. 5. században. A jahvista és a papi hagyomány is külön-külön szinte két önálló elbeszélést tartalmaznak. Ezek csak a kisebb részletek és a teológiai hangsúlyok miatt térnek el egymástól. A bibliai szerző a két forrást részletekre bontotta szét és a kettőnek az azonos mozzanatait egymás mellett helyezte el. „Az összedolgozás mértéke nagyon csekély, a források részleteiben való eltéréseket a végső formában nem igyekezett a

[1] Rózsa Huba, *Őstörténet*, (Budapest: Szent István Társulat, 2008), 111.
[2] *Ibid*, 5.
[3] vö. Rózsa Huba, *Kezdetkor teremtette Isten,* (Budapest: Jel Kiadó, 1997), 129.

szerző egybehangolni, illetve kiiktatni."[4] Emiatt találhatunk benne ellentmondásokat, ismétléseket. Ilyen ismétlések, illetve eltérések a szövegben például az, hogy Noé hány pár állatot vitt magával a bárkába vagy hogy az esőzés meddig tartott. A jahvista forrás a hangsúlyt az emberi dimenzióra fekteti, így a bűn pszichológiai és szomatikus bemutatására törekszik.[5] A jahvista forrásban kevés az időrendi adat és nem is tartalmazza a vízözön meghirdetését, ahogy a bárka megépítésének a parancsát sem. A papi hagyomány ezzel szemben más nézőpont alapján és tömörebb formában foglalja össze az özönvíz történetét és kevesebb figyelmet fordít a bűn jelenségére, ehelyett Isten tetteinek pontos teológiai bemutatására helyezi a hangsúlyt.[6] Papi hagyomány például a vízözön pontos adatai, a bárka méretének részletei, Noé életkorának adata, Isten áldása és Noéval kötött szövetsége. A bibliai szerző ezeket a különbségeket nem tüntette el teljesen és a két forrás részleteit sem dolgozta teljesen egybe. „A papi szerző kiegészítette a hagyományos anyagot a saját elbeszélésével, és a jahvista (és elohista) szöveget változatlanul vette át."[7] A szerző „a korabeli szerkesztésmód és gondolkodásmód szabályai szerint igyekezett forrásait a lehető legnagyobb terjedelemben és változtatás nélkül írásába bevonni, mert az volt a véleménye, hogy mindegyik forrás a maga eredeti sajátosságában valamit feltár a leírt eseményből, ami a másikból hiányzik."[8] Mindenféle eltérések és ismétlések ellenére a bibliai elbeszélést egységes egésznek kell tekinteni. A vízözön elbeszélésének hosszabb előtörténete van Izrael népe körében is. Végső formája késői eredetű, amely magyarázatot ad az elbeszélés irodalmi és teológiai sajátosságaira.[9] A vízözönről szóló szakirodalmakat a szerzők nem történelmi szempontból tárgyalják, hanem üdvtörténetileg értékelik ki. Isten nevének használata, a jellegzetes szavak és kifejezések alapján tudjuk „elválasztani" egymástól a kettőt.

A következőkben úgy mutatom be a bibliai szöveget, ahogy az exegéták többsége elfogadja, mely részek tartoznak a papi- és a nem-papi (jahvista) hagyományokhoz:[10]

A papi hagyomány elemei	A nem-papi (jahvista) hagyomány elemei

[4] *Ibid*, 130.
[5] vö. Lukács Ottilia, „a VÍZÖZÖN- KATASZTRÓFA VAGY EVANGÉLIUM?".
[6] vö. Lukács Ottilia, „a VÍZÖZÖN- KATASZTRÓFA VAGY EVANGÉLIUM?".
[7] Dr. Thorday Attila, *„Az Ószövetség könyveinek magyarázata,"* in Jeromos Bibliakommentár, (Budapest: Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2002), 59.
[8] Rózsa, *Kezdetkor*, 130.
[9] *vö. Ibid*, 131.
[10] Michael D. Coogan, The Old Testament: A Historical and Literary Introduction to the Hebrew Scriptures (New York, Oxford: University Press, 2006), 52.

Gen 6,5-8

[5]Amikor az Úr látta, hogy nagy az emberek gonoszsága a földön és szívük állandóan a rosszra irányul, [6]megbánta az Úr, hogy embert teremtett a földön és bánkódott szívében.[7]Ezt mondta az Úr: „Eltörlöm a föld színéről az embert, akit a földön teremtettem: az embert az állatokkal, a csúszómászókkal és az ég madaraival együtt, mivel megbántam, hogy teremtettem őket.” [8]Noé azonban kegyelmet talált az Úr szemében.

Gen 6,9-22

[9]Noénak ez a története: Noé igaz ember volt, kifogástalanul élt kortársai között. Noé Isten színe előtt járt.[10]Noénak három fia született: Szem, Kám és Jáfet. [11]A föld azonban romlott volt Isten színe előtt, s a föld tele volt erőszakkal. [12]Isten látta a földet: romlott volt, mert minden lény a rossz útjára tért.

[13]Isten így szólt Noéhoz: „Elhatároztam, hogy elpusztítok minden lényt a földön, mivel a föld az emberek miatt megtelt gonoszsággal. [14]Ezért eltörlöm őket a föld színéről. Építs magadnak bárkát fenyőfából s nádfonatból, kívül és belül kend be szurokkal. [15]Így kell építened: 300 könyök legyen a bárka hossza, 50 könyök a szélessége és 30 könyök a magassága. [16]Csinálj a bárka fölé tetőt. Az ajtót helyezd felülre, a bárka oldalára, és csinálj alsó, középső és felső emeletet. [17]Ugyanis vízözönt bocsátok a földre, hogy eltöröljek minden testet, amely az ég alatt létezik. El fog pusztulni minden, ami a földön van. [18]Veled azonban szövetséget kötök. Te beszállsz a bárkába, te és veled együtt fiaid, a feleséged és fiaid feleségei. [19]Minden élőlényből, minden testből vigyél kettőt a bárkába, hogy veled együtt életben maradjanak, egy hímet és egy nőstényt. [20]A madarak minden fajtájából, az állatok minden fajtájából kettőt-kettőt vigyél be, hogy életben maradjanak. [21]Vigyél magaddal mindenféle ételt is, ami táplálékul szolgál, halmozz fel készletet, hogy nekik és neked eledelül szolgáljon.” [22]Noé úgy is tett, pontosan úgy járt el, ahogy Isten megparancsolta neki.

Gen 7,1-2

[1]Az Úr így szólt Noéhoz: „Szállj be egész családoddal a bárkába, mert csak téged találtalak igaznak színem előtt az egész nemzedékben. [2]Minden tiszta állatból vigyél hetet-hetet, hímet és nőstényt, a tisztátalanokból pedig kettőt, hímet és nőstényt.

[7,3a]
[3](A madarakból is hetet-hetet, hímet és nőstényt),

7,3b-5
hogy ivadékuk az egész földön életben maradjon. [4]Mert még hét nap, és akkor negyven nap és negyven éjjel esőt bocsátok a földre, s eltörlök a föld színéről minden lényt, amit alkottam." [5]Noé úgy tett, ahogy az Úr megparancsolta neki.

7,6

[6]Noé 600 esztendős volt, amikor a vízözön rátört a földre.

7,7

[7]Noé a vízözön előtt beszállt a bárkába: vele együtt fiai, felesége és fiainak feleségei.

7,11

[11]Noé 600. évében, a második hónap 17. napján, ezen a napon megnyíltak a nagy mélységek forrásai és megeredtek az ég csatornái.

7,16b

[16b]Az Úr bezárta mögötte az ajtót.

[7,8-9]

[8](A tiszta és tisztátalan állatok, a madarak és a földön élő állatok közül kettő-kettő, [9]egy hím és egy nőstény ment Noéval a bárkába, ahogy Isten megparancsolta.)

7,10

[10]Hét nap elteltével a vízözön rátört a földre.

7,12

[12]Az eső negyven nap és negyven éjjel zuhogott a földre.

7,13-16a

[13]Ezen a napon Noé és fiai, Szem, Kám és Jáfet Noé feleségével és fiainak három feleségével együtt beszálltak a bárkába, [14]s velük minden fajtájú vadállat, minden fajtájú háziállat, mindenféle földi csúszómászó és mindenféle madár és szárnyas. [15]Minden lény, ami lélegzik,

párosával ment Noéhoz a bárkába. [16a]Minden lényből egy hím és egy nőstény ment, ahogy Isten megparancsolta.

7,17a

[17]Ezután negyven napig ömlött az eső a földre.

7,17b

A víz megdagadt és fölemelte a bárkát úgy, hogy a föld felett úszott.

7,18-21

[8]Az ár elhatalmasodott, és erősen megduzzadt a föld felett, a bárka azonban a vízen úszott. [19]A víz még magasabb lett a földön, annyira, hogy az ég alatt minden magas hegyet elborított. [20]Tizenöt könyöknyivel múlta felül a víz őket, annyival emelkedett a hegyek fölé. [21]Így minden élőlény elpusztult, amely a földön mozgott: madarak, háziállatok, vadállatok, mindenféle földi csúszómászó és minden ember.

7,22-23

[22]Minden, ami lélegzett, ami a szárazföldön élt, elpusztult. [23]Így törölt el (Isten) minden élőlényt a földön: az embertől az állatig, a csúszómászókig és az égi madarakig. Mind eltörölte őket a földről.

7,24

[24]Csak Noé maradt meg, és ami vele volt a bárkában. A víz százötven napig áradt a földön.

8,1-2a

[1]Ekkor Isten megemlékezett Noéról és minden vadállatról, minden háziállatról, ami vele volt a bárkában. Isten szelet támasztott a föld felett, mire a víz apadni kezdett. [2]A mélységek forrásai és az ég csatornái bezárultak

8,6a

[6]Negyven nap elteltével Noé kinyitotta a bárka ablakát, amit csinált,

8,2b, 3a

az eső megszűnt esni az égből, [3]és a víz lassan elapadt a földön.

8,3b-5

Százötven nap elteltével a víz visszahúzódott, s a hetedik hónapban, a hónap 17. napján a bárka megállt az Ararát hegyén. [5]A víz a tizedik hónapig egyre jobban leapadt, s a hónap első napján feltűntek a hegycsúcsok.

8,7

[7]s kiengedett egy hollót. Az ide-oda röpdösött, amíg a víz fel nem száradt a földről.

8,8-12

[8]Azután kiengedett egy galambot, hogy lássa, vajon a víz visszahúzódott-e már a föld színéről. [9]De a galamb nem talált helyet a lába számára, ezért visszatért a bárkába, mivel még víz állt az egész földön. Ő kinyújtotta kezét, megfogta, és bevitte magához a bárkába. [10]Még várt további hét napot, és újra kiengedett egy galambot. [11]A galamb este visszatért hozzá, és íme, friss olajágat tartott a csőrében. Ebből megtudta Noé, hogy a víz eltűnt a földről. [12]Újabb hét napig várt, és ismét kiengedett egy galambot, de ez már nem tért vissza hozzá.

8,13a

[13]Noé 600. életévében, az első hónapban, a hónap első napján felszáradt a víz a föld színén.

8,13b

Ekkor Noé félretolta a bárka fedelét, körülnézett, s íme, a föld felszíne szikkadt volt.

8,14-19

[14]A második hónapban, a hónap 27. napján a föld száraz volt.

[15]Ekkor Isten szólt Noéhoz: [16]„Szállj ki a bárkából: te, a feleséged, a fiaid és fiaidnak feleségei. [17]Minden élőlény, amely veled van, a madarak, az állatok, a földi csúszómászók menjenek ki, nyüzsögjenek a földön, legyenek termékenyek és szaporodjanak el a földön.”[18]Noé kiszállt fiaival, feleségével és fiainak feleségeivel. [19]Minden vadállat, minden háziállat, minden madár, minden földi csúszómászó kijött a bárkából, egyik fajta a másik után.

8,20-22

[20]Noé oltárt épített az Úrnak. Aztán fogott minden tiszta állatból és tiszta madárból, s égőáldozatot mutatott be az oltáron. [21]Amikor az Úr megérezte a jó illatot, így szólt magában: „Az ember miatt nem átkozom meg többé a földet, hiszen az emberi szív vágya ifjúkorától kezdve hajlik a rosszra. Nem törlök el még egyszer minden élőlényt, ahogy megtettem. [22]Mostantól fogva, amíg a föld áll, nem szűnik meg a vetés és az aratás, a hideg és a meleg, a nyár és a tél, a nappal és az éjszaka."

9,1-17

[1]Isten megáldotta Noét fiaival együtt, és így szólt hozzájuk: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, és töltsétek be a földet. [2]A föld minden állata, az ég minden madara, a föld minden csúszómászója és a tenger minden hala féljen és rettegjen tőletek: a kezetekbe adom őket. [3]Minden, ami él és mozog, szolgáljon nektek eledelül, mindent nektek adok, mint a zöld növényt. [4]Csak élő állatot vérével együtt nem ehettek. [5]A ti véreteket, éltető véreteket is számon fogom kérni. Számon kérem minden állattól és minden embertől. Mindenkitől, még a testvértől is számon kérem az ember életét. [6]Aki embervért ont, annak ember ontsa ki a vérét, mivel Isten saját képmására teremtette az embert. [7]Tehát legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet, és uralkodjatok rajta." [8]Aztán így szólt Isten Noéhoz és fiaihoz, akik vele voltak: [9]„Nézzétek, szövetséget kötök veletek, s utánatok utódaitokkal [10]és minden élőlénnyel, amely veletek van: a madarakkal, a háziállatokkal s az összes mezei vaddal, mindennel, ami kijött a bárkából, a föld minden állatával.[11]Megkötöm veletek szövetségem, többé nem törlök el minden lényt a földről vízözönnel, és nem jön olyan áradat, amely elpusztítja a földet." [12]Aztán így szólt Isten: „Ez legyen jele a szövetségnek, amely fennáll köztem és köztetek, meg a veletek levő minden élőlény között minden nemzedékre: [13]szivárványt helyezek a felhőkbe: ez legyen a szövetség jele köztem és a föld között. [14]Ha összegyűjtöm a föld felett a felhőket és a szivárvány megjelenik a felhőkön, [15]akkor megemlékezem szövetségemről, ami fennáll köztem és köztetek, meg minden élőlény és test között. A víz nem válik többé vízözönné, hogy minden lényt elpusztítson. [16]Ha a szivárvány megjelenik a felhőkön, látni fogom, és megemlékezem az örök szövetségről, amely fennáll Isten és minden élőlény meg minden test között a földön."[17]Isten így szólt Noéhoz: „Ez

annak a szövetségnek a jele, amelyet létrehoztam köztem és minden földi lény között.”

3. A vízözön ókori Közel-keleti párhuzamai

A vízözön elbeszélésének szerzői ismerték az ókori nagy kultúrák irodalmi emlékeit, melyekből merítettek is. Így elmondható, hogy a „vízözön” emléke nemcsak az ókori Izrael, hanem más népek hagyományában is fellelhető. Különféle népeknél, különböző hagyományokat találunk a vízözöntörténetről, melyből körülbelül 300 létezik. Ezek közül néhány hagyomány a bibliai özönvizet visszhangozza, de a többsége nem. A bibliai beszámoló az ősi közel-keleti hagyományon, különösen a mezopotámiai irodalmon belül helyezkedik el. A babiloni hagyományok azok, melyek a legközelebb állnak a Szentírásban található vízözön elbeszéléshez. Egy babiloni pecséthenger ábrázolja a vízözön hősét Hasziszadra néven. A vízözön elbeszélése töredékesen fennmaradt például Berossos babiloni Bél pap Babiloniaka című művében, valamint a Gilgames-eposz XI. tábláján, amely a vízözön legteljesebb leírását tartalmazza. A Gilgames-eposzt Ninivében találták Asszurbanipál könyvtárában.[11] A mai változata a Kr. e. 7. századból való. A Gilgames eposz az ókori költészet legjelentősebb eposza, a sumér kultúra fő alkotása. Mivel ez az eposz több változatban is fennmaradt, ezért a legteljesebb kora ókori irodalmi mű. A töredékek kiegészítik egymást, néhol pedig át is fedik. Másik két eposzhoz is kötődik a vízözön elbeszélés: az egyik a mezopotámiai Atrahaszisz eposz, amely főhőséről kapta a nevét és 1969-ben publikálták, valamint az egyiptomi irodalmi emlékhez, az Égi tehén mítoszához, bár ez utóbbi a legkevésbé hasonlít a bibliai vízözön elbeszéléshez. A bibliai szöveg tehát a legtöbb hasonlóságot az ókori keleti szövegekkel, mindenekelőtt a Gilgames eposszal mutat. A Szentírásban található vízözön elbeszélés összehasonlításához ezért a Gilgames és az Atrahaszisz eposzt választottam. A két eposz között is átfedéseket találunk, pl. az Utnapistimről szóló részek az Atrahasziszból kerültek át a Gilgames eposzba. A szentírási elbeszélés és az eposzok között több párhuzamos motívum fedezhető fel. Ilyen pl. a halál elkerülhetetlensége, ami a mai napig fontos irodalmi téma, emellett az ókori ember hitvilágát és gondolkodásmódját mutatják be. Azonban mindezek ellenére jelentős teológiai különbségek is vannak, melyekre a következő bekezdésben térek ki.

Az akkád irodalomban a Gilgames eposznak két változata is fennmaradt az özönvíznek: egy rövid és egy hosszú.

[11] *vö.* Dr. Thorday, *Az Ószövetség,* 67.

A rövid változatban, a Gilgames eposzban az özönvíz főhőse Utnapistim. Gilgames, a főhős megijed, mert a barátja Enkidu meghal, ezért elment Utnapistimhez, hogy mondja el neki azt, hogyan nyerhetné el ő is a halhatatlanságot. Utnapistim elmondta neki hogyan menekült meg a vízözönből. Amikor az istenek vízözönt bocsájtottak a földre, aminek terve titok volt, ezért Ea isten meg akarta menteni Utnapistimet az áradattól, mert kedvelte őt. Így álmában adta tudtára, hogy mit csináljon. Hajót kellett építeni, amivel megmentheti a saját és több élőlény életét is. Az istenek elrendelik az özönvizet, majd istenné teszik az egyetlen emberi túlélőt, Utnapistimet.[12] A hetedik napon az ár alábbhagyott. Akkor Utnapistim egy galambot, egy fecskét és egy hollót enged szabadon, melyek közül mindegyik visszatér, kivéve a holló. Ezután kiszállt a hajóból és italáldozatot mutatott be, amely tetszett az isteneknek. Ellil is lecsillapodott, aki a vízözönt okozta és megáldotta Utnapistimet.

A hosszabb eposz, ami egyébként hatással volt a bibliai elbeszélésre, az három táblán maradt fent. Ez „tartalmazza a lázadó istenek megbüntetését és az emberek teremtését, hogy elvégezzék azok munkáját, számos pestist, mely megelőzi az özönvizet és a kultúra újraalapítását az árvíz után”.[13] Ebben a változatban az özönvíznek a történetét az alacsonyabb osztálybeli, az úgynevezett Igigi-istenek lázadásának a története vezeti be. Ezek az istenek lázadnak a hét nagy Anunnaki-isten ellen, akik arra kényszerítették az Igigi-isteneket, hogy gondoskodjanak helyettük az univerzumról. Az Igigi-istenek ráveszik az Anunnaki-isteneket arra, hogy megalkossák az embereket, azért akarják ezt, hogy ők végezzék el helyettük ezt az alantas munkát. „Az emberi lényt agyagból, és a megölt főkolompos lázadó isten véréből és lelkéből teremtik meg.”[14] Az emberek elszaporodtak és sírtak, zajosak lettek, ezzel a zajongással Enlil istent felzaklatták. Itt az eposzban a zaj erkölcsi vétket jelöl a legtöbb tudós szerint. W. L. Moran szerint azonban ténylegesen zajról van szó, arról a felfordulásról, amit a terjeszkedő emberi faj okozott, mert őket az istenek nem bölcsen teremtették meg. Éppen ezért az istenek elhatározták, hogy elpusztítják az emberi fajt, élükön Enlillel, három egymást követő pestissel, melyek mindegyikét meghiúsítja Enki, mert elárulta Atrahasziszsnak a menekülés titkát. Ezért feldühödtek még jobban az istenek és megtiltották Enkinek, hogy előre figyelmeztesse Atrahasziszt, ezúttal pedig árvizet bocsájtanak az egész föld színére, hogy eltöröljék róla az emberi fajt. De Enki megszegi a tiltás és ismét figyelmezteti Atrahasziszt, úgy, hogy látszólag magában beszél egy fal előtt, aminek túloldalán Atrahaszisz ül és mindent hall. Ezért

[12] vö. *Ibid,* 59.
[13] *Ibid,* 59.
[14] *Ibid,* 60.

Atrahaszisz csónakot épít magának, a családjának és az állatoknak. Az árvíz be is következett ezután, majd az istenek Enlil ellen fordultak és Atrahasziszból pedig megújítják az emberi fajt és meggátolják az ember akadálytalan elszaporodását. A gyermekszülés démonjai és a szüzek rendje lesznek azok, amelyet meggátolják az isteneket zavaró zajt és korlátozzák a népesség elszaporodását. Lesznek termékeny és terméketlen asszonyok is. Tehát ez a hosszabb verzió volt az, ami hatással volt a Teremtés könyvében található özönvíz elbeszélésre. Azonban átalakítva találjuk meg benne az elbeszélést. Például a szentírási elbeszélésben az erkölcsi vétek indította az Istent az emberi faj eltörlésére, nem pedig a zaj. „Az Atrahasziszban szereplő istenektől eltérően, akik kísérletképpen és rosszul teremtenek, és szeszélyesen helyreigazítják rosszul kigondolt tervüket, Jahve kezdettől fogva bölcsességben és igazságban teremt."[15] Az Atrahszisz eposznak és a Teremtés könyvének 2-9 cselekményének több közös pontja is van, mint például az emberek teremtése, az istenek (Isten) megsértése, az özönvíz és az újjáteremtés. „Az Atrahaszisz történet a teremtés megújításával ér véget, de egy feltétellel: Nem minden asszony fog gyermeket szülni, és így a túlnépesedés, amely miatt haragra gerjedtek az istenek, nem fog többet megismétlődni."[16] A Szentírásban található elbeszélésben azonban Isten feltétel nélkül megerősíti a teremtéskor elhangzott áldásokat. Csak az az egy dolog változik, hogy a vért nem eheti meg. „Az eredeti áldás nem azért módosul, mert Isten elszámította magát kezdeti teremtő aktusában, mint az Atrahasziszban, hanem mert az Isten hajlandó elnéző lenni a bűnösen erőszakos emberekkel szemben."[17]

Ezeket a töredékeket, hagyományokat később két szerző (W. G. Lambert és A. R. Millard) dolgozta egybe és rendszerezte 1969-ben.

„Az ókori Kelet és az antik világ irodalmán kívül, pusztító áradatról szóló katasztrófa-emlékeket találunk a különböző földrészeken élő primitív népek mítosz és mondakincsében is."[18] Ezeknek a hagyományoknak az eredete kisebb árvízkatasztrófáknak az élményére vezethető vissza, például a két nagy mezopotámiai folyó a Tigris és az Eufrátesz folyók áradására. Ezek nyújtottak alkalmat „a teremtés és az élet veszélyeztetettségének megtapasztalására, és arra, hogy az élet fennmaradása csak a teremtő Isten, (illetve a keleti mítoszok esetében) az istenek kegyének köszönhető, aki(k) az életet és halált egyaránt kezükben tartják.[19] „A mezopotámiai nagy kultúrák irodalmi emlékei ezeket a helyi

[15] *Ibid,* 60.
[16] *Ibid,* 62.
[17] *Ibid*, 62.
[18] Rózsa, *Kezdetkor,* 135.
[19] *vö. Ibid,* 135.

árvízkatasztrófákat foglalták össze egyetlen, minden életet pusztulással fenyegető „vízözön" leírásban."[20]

A különféle hagyományokban a vízözönnek különböző okai vannak. A mezopotámiai eposzban az istenek, az emberek zajongása miatt küldik a vízözönt a világra. Az istenek itt azon gondolkodtak, hogy pestissel vagy özönvízzel pusztítsák-e el az emberiséget. Az egyiptomi eposz szerint a kiváltó ok az volt, hogy az emberek lázadtak Ré ellen. A Gilgames eposzban viszont nincs rá magyarázat. A Szentírásban található vízözön elbeszélése ezen a ponton tér el a különféle eposzoktól. Ugyanis ez „a vízözön okát az emberiség erkölcsi romlásában látja"[21], és ez fenyegeti az Isten által alkotott rendet. Isten a végzetes döntést egyedül hozza meg. „A megtartás és elpusztítás konfliktusa az egyetlen Istenen belül játszódik le. Az isteni gyötrődést bizonyos fokig visszaadja a „megbánta" szó, és hogy az Úr kedvvel tekint Noéra."[22] A megbánta szó itt nem azt jelenti, mint az eposzokban, hogy Isten hibát vétett volna az ember teremtésénél, vagy hogy nem számolt volna azzal, hogy az ember majd bűnt fog elkövetni, hanem azt akarja kifejezni, hogy Isten nagyon utálja a bűnt. Továbbá érdekesség, hogy a babiloni árvízhagyomány a vízözönt az esőzésnek tulajdonítja (ahogy a Szentírás jahvista hagyománya is), nem pedig az árvíznek, mint a Szentírás papi forrása. Szentírási hasonlóságok a mezopotámiai hagyománnyal a következők: az ember teremtése és megsokasodása, szembekerülés az isteni világgal, vétkes emberiség megbüntetése, pusztítás a vízözönnel, egy embernek a megmenekülése, akivel aztán az élet újrakezdődik. Első pillanatra sok hasonlóság van a babiloni és a szentírási vízözön történetének elbeszélése között, azonban nagy eltéréseket is felfedezhetünk a két hagyomány között. Például az eposzokban rendkívüli tulajdonságú emberek rendkívüli tetteket hajtanak végre, akiknek a tettei kihatnak az egész emberiség sorsára. A Szentírásban azonban Isten cselekszik Noé által, akinek a tette így hat ki az egész emberiség jövőjére. A mezopotámiai változatban a vízözönnek nincsen kifejezetten oka, csak az istenek emberek iránti haragja. „Az emberek bűne csak utólagosan, mint mellékes motívum került az elbeszélés egyes változataiba."[23] Az pedig, hogy egy ember megmenekül, az egy olyan isten segítségével történik, aki szemben áll azokkal, akik a vízözönt okozzák és ő maga jóindulattal fordul ahhoz egy emberhez. Az elbeszélés végén pedig Utnapistim halhatatlan lesz és az istenek sorába kerül. A Szentírásban viszont „a vízözön az az ember bűnének megérdemelt büntetése, Noét pedig maga Isten menti meg, mert megkegyelmezett neki (Ter 6,8), és mert

[20] *Ibid*, 136.
[21] Cziglányi Zsolt, *Az Ószövetség története* (Pécs: Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, 2016), 175.
[22] Dr. Thorday, Az Ószövetség, 58.
[23] Rózsa, *Kezdetkor*, 140.

igaz ember volt (Ter 6,9; 7,1). Isten nem kedvelés alapján mentette meg Noét és családját, mint Ea, Utnapistimet, hanem mert kegyelmet talált Isten előtt és igaz ember volt. Embervolta mindvégig megmarad, és nem lesz halhatatlan. Isten szövetsége a megmentett emberrel, és ígérete a világ rendjének fenntartására mint motívum, a mezopotámiai elbeszélésből hiányzik."[24] A két hagyomány a vízözön idejének és leapadásának időtartamában is eltér.[25] Mivel a Gilgames eposzban az áradás csak hét napig tartott, az apadás pedig tíz napig, a Szentírásban azonban 150 napig áradt a víz, illetve 40 napig tartott az apadás. Azonban megtalálható ezekben a kezdet tökéletes világa és az isteni rend elleni lázadás és ennek következtében kialakuló rendetlenség. Az elbeszéléseknek a közös alapmotívuma az, hogy az istenek elhatározzák az emberiséget vízözönnel semmisítik meg. Egy ember azonban mégis túléli és megmenekül az áradatból.[26] Továbbá ezekben a szövegekben közös motívum az is, hogy a vízözönnel az ősidők kora lezárult, a világ utána egy új rendbe lép.[27]

4. A vízözön üzenete

Az özönvíz történetének középpontjában Isten áll, aki megemlékezik Noéról, és ez fejezi ki a központi gondolatot. „A történet bemutatja a szent Istent, akit a bűn lénye legmélyén sért meg és ezért a bűnt üldözi, bünteti."[28] A Ter 6-9 beszél a nagy árvízről, mely Noén és családján, valamint a bárkába vitt állatokon kívül mindent eltörölt a földről. Az özönvíz előtti elsőszülött fiúknak magas életkora volt, míg az özönvíz utáni királyok lényegesen rövidebb ideig uralkodtak pl. 200 vagy 960 évig. „Minden bibliai életkor a hetedik (Hénok) és a kilencedik (Lámek) nemzedékek kivételével 900 év körül van. Az élettartamokat az Úr 120 évre csökkenti a Ter 6,3-ban."[29] „A jahvista forrás káinita genealógiájában a nemzedékek átadják Káin gőgösségét."[30] „A 4,25-26. versek viszont azt sugallják, hogy van egy másik vonal, amely mentes az átoktól és Szeten keresztül vezet. Az 5,1-2 papi hagyomány genealógiája bemutatja, hogy az Isten képe, valamint az utódra és a földre vonatkozó áldás, amelyet a Ter 1,26-28-ban

[24] *Ibid*, 141.
[25] *vö. Ibid*, 140.
[26] vö. *Ibid*, 135.
[27] vö. Dr. Thorday, *Az Ószövetség,* 59.
[28] Kosztolányi István, *IGY SZÓLOTT AZ ÚR* (Budapest: Korda R. T. kiadása, 1942), 70.
[29] Dr. Thorday, *Az Ószövetség*, 57.
[30] *Ibid,* 57.

kapott az emberiség, sikeresen továbbadódott az elsőszülött fiúkon keresztül egészen Noéig (és fiaiig).”[31]

Istent az igazságossága arra vezeti, hogy megóvja Noét a büntetéstől. Isten előre feltételezi Noé szabad elfogadását. Az ígéret, eredetileg Noénak szóló ígéret, Isten részéről, de most ez minden élőlényre kiterjed. Isten parancsot ad az állatok megmentésére és a bárka megépítésére, amit Noé éveken át épített, és ahova a papi forrás szerint minden állatból egy pár ment a bárkába (nem tesz különbséget a tiszta és tisztátalan közt), míg a jahvista hagyomány szerint Noé hét párat vitt a tiszta állatokból, és egy párat a tisztátalanokból. A tiszta állatból azért volt szükség többre, mert nem csak a faj fennmaradását kellett biztosítaniuk, hanem Noénak áldozatot is kellett bemutatnia a vízözön után, valamint táplálkozásra szolgáltak. Az állatok azért tudnak megélni egymás mellett békében, mert a veszély az ösztöneik megfékezésére kényszerítette őket, ugyanúgy ahogyan az ember is, vészhelyzetben a jobbik énjét „veszi elő”. A bárka itt egy szimbólum: cédrusfából (גֹּפֶר) készült, amely egy kölcsönszó héber kifejezés átírása.[32] A bárkára használt kifejezés (תֵּבָה) még a Kiv 2,3-ban fordul elő Mózes kosaraként. Thorday szerint „mindkét értelemben az emberek reményét hordozta veszély idején”.[33]

A földet, amelyet kezdetben Isten hétszer is jónak mondott, tönkretette a „törvénytelenség” (Ter 6,11). A Ter 6,13-ban olvashatjuk, hogy „Isten elhatározása nyomán szabadultak el a káosz erői”[34]. A jahvista és papi szerző is mást jelöl meg a vizek forrásának. A jahvista forrás szerint a föld alatti és feletti vizek, amelyeket még kezdetben zárt oda az Úr (Ter 1,6-10), korlátjaikat széttörve árasztják el a földet (Ter 7,11). A papi hagyományhoz tartozó szakasz szerint a nagy mélységek forrásai törtek fel, és megnyíltak az egek csatornái (Ter 7,11; 8,3).[35] A héber *tehom* [תְּהוֹם] kifejezést az újabb exegetikai irodalom az ősvíz jelentéssel adja vissza.[36] Az ősvíz *nagy vizek*-et jelent, azaz hatalmas víztömegekre utal, melyek a szárazföld alatt találhatóak és amelyeket Isten szilárdított meg és zárt oda. „Ez az Istentől korlátok közé utasított víz, Isten parancsára újra átlépte a határokat és a lakott földrészt elárasztotta. A végső üdvösség állapotához hozzátartozik, hogy ez az állandó veszedelemmel fenyegető tenger eltűnik az emberi élet szférájából”.[37]

[31] *Ibid,* 57.
[32] *Ibid,* 61.
[33] *Ibid,* 61.
[34] Cziglányi, *Az Ószövetség*, 175.
[35] vö. Rózsa, *Őstörténet*, 131.
[36] vö. Herbert Haag, *Bibliai Lexikon* (Budapest: Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1989), 1382-83.
[37] *Ibid,* 1382-83.

A jahvista forrás a vízözönt 40 napos esőnek tulajdonítja (Ter 7,12; 8,3).[38] A vizek fokozatos apadása idejének is 40 napot jelöl meg, és a föld felszáradásának 21 napot. Így elmondható, hogy Noé 101 napot töltött a bárkában. A papi hagyomány nagy gondot fordít az időadatokra, és a jahvista hagyománnyal szemben több adatot ad meg: Noé 600. évének, a második hónap 17. napján nyíltak meg a nagy mélységek forrásai és eredtek meg az ég csatornái, majd Noé 601. évének 2. hónap 27. napján véget ért az özönvíz. Noé így 365 napot volt a bárkában, azaz egy napévet. A vízözön elmúltával a papi hagyomány szerint oltárt épített az Úrnak és égőáldozatot mutatott be, Isten pedig szövetséget kötött vele.

4.1. A vízözön oka

A vízözön elbeszélés műfaja etiológia, mitológikus elbeszélés, ami a vízözön megjelenésével kívánja megközelíteni a bűn mibenlétét és annak a következménye köti kapcsolatot. Az elbeszélés nagy része tehát a vízözön okát fejtegeti.

A Teremtés könyve alapján tudjuk, hogy az erkölcsi vétek indította az egyetlen Istent arra, hogy eltörölje a föld színéről az emberi fajt. A bölcsek szerint az emberek erőszakosak voltak, raboltak és zsaroltak, és ez volt a kiváltó oka az özönvíznek. Szerintük, ha könyörületet gyakoroltak volna egymással, akkor nem lett volna özönvíz. Mindezt onnan származtatják, hogy mivel Noé megkönyörült az állatokon, ezért neki is megkönyörült az Úr. Rózsa Huba nagyon találóan fogalmaz ezzel a témával kapcsolatban: „a szerző a romlottság és bűn mélypontjának ábrázolására a félisten óriások, „a régi idők híres hősei" eredetéről szóló feltehetően kánaánita mítosz elbeszélését használta fel."[39] Egy másik helyen tovább gondolva ezt a témát írja, hogy „az istenfiak és az emberek leányainak házasságával megfelelő módon szemléltette az emberiség bűnös állapotát (Ter 6,1-4)."[40] Az elbeszélésben szereplő „istenfiak" a kánaánita és mezopotámiai mitológia szerint isteni lények, akik kapcsolatban vannak az emberek leányaival, mellyel átlépik a két világ, az emberi és isteni világ közötti határt. Az emberi valóság az isteni világba emelkedett. A bibliai szerző tudatában van annak, hogy Isten és ember világa közötti határ átléphetetlen. Ezért a szentírási elbeszélésben az istenfiak és az emberek leányai közötti házasság mitologikus leírása, egy bűnös emberi törekvés megvilágítása. Isten nem az istenfiakat és nem is az emberek leányait bünteti, hanem az embert általában, aki halandó és aki valami hasonló jelenséget követett el, mint amit az istenfiak és az emberek leányainak házassága jelent. Azaz az embernek ez egy olyan törekvése, mellyel át

[38] Rózsa, *Őstörténet*, 130-131.
[39] Rózsa, *Kezdetkor*, 142.
[40] Rózsa Huba, *A GENESIS KÖNYVE I*, (Budapest: Szent István Társulat, 2002), 253.

akarja lépni saját határait és isteni felsőbbségre tör. Ennek a törekvésnek az életkorok lecsökkentésével szab határt. Ez az óriásoknak, azaz a régi hősöknek a kora ez. Számos kutató mondja azt, hogy ezek az óriások, az óriás-faj, az égi lények és az emberi feleségek közötti házasságokból származtak. A Szentírás nem beszél sokat az „istenek" történeteiről, csak utal rá, ezt is csak azért teszi, hogy világossá tegye azt, hogy az ég és a föld keveredése az kimondhatatlan. Ez már az Édenkertről szóló elbeszélésben is tiltva volt, azáltal, hogy Ádámnak és Évának azzal, hogy nem ehettek a jó és rossz, valamint az élet fájáról. Ez a tiltás valójában az égi és földi dolgok keveredésének tiltására vonatkozott. Érdekesség, hogy az engedetlenség miatti büntetést az mindig az életkorok csökkenéséhez kapcsolódó metaforával fejezi ki az elbeszélés.

Az őstörténet elbeszélései rávilágítanak arra, hogy a romlás az egymást követő emberi nemzedékekben egyetemessé vált, pl. elmondható, hogy Káin leszármazottai közt igen gyorsan elterjedt a többnejűség, a hosszú évezredeken keresztül fennmaradt egy-egy nemzettség létszámnövelése érdekében és mivel a bűnök következmény nélkül maradtak, ezért ismétlődött a gyilkosság is. Ezzel együtt az erőszak, a kegyetlenség és a gonoszság is növekedett. Ezen kívül a bűn már gyökerekig ható volt: a „szív gondolatának minden alkotása szüntelen csak gonosz." (Ter 6,5). A szív a héber gondolkodás szerint embernek a „belátás és akarás, a megértés és állásfoglalás, a múltra való emlékezés és a jövőbeli dolgok döntésének helye. A rosszra való irányulás tehát a személyiségben már ott jelen van, ahol az ember a világ dolgait megérti és ítéletet hozva dönt, hogy miként fog majd cselekedni."[41] „Az erőszakosság teljessé válása révén előbb-utóbb a teljes önpusztítás fenyegette az emberiséget, beleértve azokat az igazakat és ártatlanokat is, akiket így Isten a vízözöntől megkímélt."[42] „A Ter 6,5-től kezdődő rész az erkölcsi romlás bemutatásával felvezeti a vízözön történetét."[43] Mindezek ellenére „a bibliai szerző nem nevezi meg, hogy az emberiség konkrétan miben vétkezett, de bűnének lényegét a mitológiából vett elbeszéléssel egyértelműen megmutatja. Az első bűn egy lavinát indított el, amely most elérte tetőpontját."[44] A Ter 6,5-ben Isten megállapította az emberi gonoszság nagyságát, „de ezt nem abban a konkrét emberi tettben méri le, amelyben a bűn elérte az isteni türelem határát. Hanem ennél egy sokkal mélyebb és tragikusabb igazságot mond ki. Az ember gonoszságának nagysága abban áll, hogy egész szándékvilágában és

[41] Rózsa, *Kezdetkor*, 145.
[42] „Az özönvíz," é.n., http://biblia.biblia.hu/bibliaismeret/?p=6
[43] Cziglányi, *Az Ószövetség*, 175.
[44] Rózsa, *ŐSTÖRTÉNET*, 122-123.

törekvésében mindenkor a rosszra irányul."[45] Következésképpen, a vízözön erkölcsi okát mind a papi mind pedig a nem-papi (jahvista) hagyomány az emberek gonoszságában jelöli meg.

A Ter 3,22-ben és a Ter 6,3-ban is ugyanazt a héber kifejezést találjuk (לעלם), melynek jelentése az *örökké.* „A Ter 3,22-ben az „*örökké*" kifejezés azzal az isteni rendelkezéssel függ össze, amely megakadályozza az embert, hogy az élet fájáról vegyen és örökké éljen. A Ter 6,3-ban az „*örökké*" kifejezés szintén azzal a kísérlettel áll összefüggésben, hogy az ember valamit megszerezzen, ami egyedül Istennek jár ki. Ezt az ítéletre méltó törekvést teszi lehetetlenné az isteni ítélet, amely az emberi élet maximumát 120 évre korlátozza, nem élhet örökké."[46] Ez a 120 év azt jelképezi, hogy Isten ennyi évet ad az embereknek a javulásra. A vízözön elbeszélés előzményei is arra utalnak, hogy az emberiség máris megérett a pusztulásra. Isten elhatározta, hogy új világot, új emberiséget teremt, de úgy, hogy nem rombolja le teljesen a meglévőt, csak a romlott részét. Majd pedig új emberfajt sarjaszt az egyetlen megmentett családból, azaz Noé családjából. Noé megmentése a remény jele is, hogy Isten hűséges marad a tervéhez.

4.2. Noé és fiai jellemrajza

Az elbeszélés szemlélete szerint Noé az ősatyák egyike, aki a családjával együtt az igazság utolsó képviselői maradtak az akkori földön. „A legrégibb bibliai hagyomány (azaz a jahvista) Noét mondja Szem, Jáfet és Kám apjának. A későbbi, papi hagyomány a vízözön történetének hőseként állítja elénk, aki igaz és hallgatag ember volt."[47] Noé nevének jelentése „vigasztalás" és „nyugalom", „mert atyja azt hitte, hogy meg fogja szüntetni az eredeti bűn nyomában járó fáradságos munkát".[48] A Szentírás is igaz és tökéletes embernek írja le (Ter 6,9), mivel Noé Istennel élte a mindennapjait és engedelmeskedett Istennek. Élete folyamán kortársai között próbálta megállítani a romlást, figyelmeztetni őket Isten ítéletére. Az ő rendkívüli hitét még az Újszövetség is példaként állítja elénk, mert elfogadta és hirdette egy olyan esemény bekövetkeztét, ami az addigi világ történetében példa nélküli volt (Zsid 11,7), ugyanakkor az újszövetségi szemlélet szerint az emberek elvetették őt az üzenetével együtt (2Pét 2,5). Érdekes módon a rabbinikus irodalom Noét nem a hit példaképének látja, és ahogy Naftali Kraus összefoglalja, a Midrás „Noé vétkének rója fel, hogy nem tett semmit kortársai érdekében. Nem próbálta őket a helyes útra visszatéríteni, és megelégedett azzal, hogy az Örökkévaló kiszemelte

[45] Id., *A GENESIS*, 254.
[46] *Ibid*, 250.
[47] Herbert, *Bibliai*, 1333.
[48] Kosztolányi, *IGY SZÓLOTT,* 61.

őt, mint az emberiség folytatóját. Ha valaki nem tesz semmit embertársai javára, az végül hozzájuk válik hasonlóvá."[49]

Noé három fiának jellemét a Noé részegségéről szóló epizódban mutatja be a Szentírás. A Teremtés könyve általában a fiú történetét az apjának leszármazásán keresztül mutatja be. Kám, aki látta apja meztelenségét vétkezett azzal, hogy elmondta testvéreinek. A papi törvények is foglalkoznak a meztelenség felfedésének kérdésével, például a Lev 20,17-21 értelmében a meztelenség felfedése szexuális kapcsolat létesítését jelenti. Azonban fontos, hogy a Noé történetében Kám tette nem a szexuális kapcsolatra vonatkozik,[50] hanem Kám Noé meztelenségét mondta el és azáltal megvetette apját, ami pedig nagyon súlyos vétek. Kám vétkének hatását és mélységét leszármazottai szempontjában közelíti meg a Biblia, azaz Kánaán atyja lesz a bibliai hagyomány szerint és vétke „előrevetítette a későbbi kánaániták szexuális szabadosságát, amely ellen Izrael (Szem leszármazottai) folyamatosan figyelmeztetett."[51] Szem, aki a szemita vagy sémi népek atyja lesz, és Jáfet, aki az (indo-európai) népek atyja lesz az elbeszélés szerint, azonban tisztelettudóan hátrálva mentek be a sátorba, hogy ne tekintsenek apjukra és betakarták őt egy köpennyel. Az elbeszélésnek a csúcspontja Kám megátkozása és Szem, valamint Jáfet megáldása.

4.3. A három isteni parancs és a szövetségi áldás

4.3.1. Isten első parancsa: „Pusztuljon el!"

A pusztulást a földre érti, azaz közli megmásíthatatlan döntését a föld „elpusztításáról" (Ter 6,17). Báruch Epstein rabbi szerint azért kellett mindennek elpusztulnia a szárazföldön, beleértve az állatokat is, mert akkora volt a világ romlottsága, hogy még az állatok és a madarak is fajtalanságot követtek el, kivéve a halak. Ugyanazt a kifejezést – héb. שָׁחַת – használják az ember tevékenységére (Ter 6,11) és az isteni pusztításra, ami azt jelenti, hogy Isten csak beteljesíti az emberek által megkezdett pusztítást.

4.3.2. A második isteni parancs: „Menj be!"

[49] Naftali Kraus, *Mózes öt könyve* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1995), 25.
[50] Dr. Thorday, *Az Ószövetség,* 62.
[51] *Ibid*, 62.

Noénak be kell mennie a bárkába. „A pusztító isteni szándékkal egyidejűleg jelen van az igazak megmentésének isteni szándéka is."[52] Isten megemlékezése az előzménye az isteni beavatkozásnak. A vizek 150 napig emelkedtek, azután Isten megemlékezett Noéról. „Isten megemlékezése a szövetségről hasonló ahhoz, mint amikor megemlékezett az Ábrahámmal, Izsákkal és Jákobbal kötött szövetségéről a zsidó sors egyiptomi mélypontján. (Kiv 2,23-25)"[53] Miután az özönvíznek vége lett az első hónap első napján a világ ugyanolyan állapotban volt, mint a Ter 1-ben a teremtés első napján, azaz megparancsolta a földön élő összes állatnak: háziállatoknak, mezei vadaknak, madaraknak és a földi csúszómászóknak egyaránt, hogy legyenek termékenyek és szaporodjanak el a földön. Noénak ezután még egy hónapot kellett várnia, hogy a föld kiszáradjon, ő pedig kijöhessen a bárkából.

4.3.3. A harmadik isteni parancs: „Hagyd el a bárkát!"

A Ter 8. fejezetének a végén Isten elhatározza, hogy megőrzi a rendet és megígéri, hogy soha többé nem ismétli meg az egyetemes büntetést. A történet megfordul a 8,1-ben, ahol Isten megemlékezik Noéról és a bárka állatairól. Innentől kezdve a víz elkezdett visszahúzódni. A vízözön végének leírásában a papi hagyomány a hangsúlyt a vízözön apadására, ember és állat kivonulására és a szövetségre teszi, míg a jahvista szövegek viszont arra, amikor Noé a kiengedett madarak által szeretné megtudni a föld felszáradását, majd pedig Noé hálaáldozatával és Isten ígéretével zárul. Noé először egy hollót engedett ki, hogy megtudja felszáradtak-e a vizek, de az nem tért vissza. (Érdekesség, hogy a héber szöveg nem mondja azt, hogy nem tért volna vissza a holló, hanem a bárkára járt megpihenni, amíg a föld fel nem száradt.) Ezután egy galambot bocsájtott ki, ami visszatért hozzá. Ez azt jelentette, hogy a vizek még nem száradtak fel. Majd végül Noé ismét egy galambot engedett ki, ami visszatért hozzá egy zöldellő olajfaággal, ebből tudta Noé, hogy a földön nincs már víz. De Noé várt még újabb hét napot, amikor ugyanis újból kiengedett egy galambot, de az már nem tért vissza hozzá, így Noé elhagyta a bárkát. A galamb is egy szimbólum itt, ugyanis: „a galamb, a Szentlélek Isten előképe, hozza mindnyájunknak a lelki béke, a kegyelem olajágát."[54] Csak a jahvista hagyomány tartalmazza a madarak kibocsátását (Ter 8,6-12) és a megmenekültek áldozatát (Ter 8,20-21). Ez az elbeszélés is rámutat arra, hogy Isten végső szava nem a megsemmisítő büntetés, hanem a megmentés. „Isten megbocsátó irgalma nagyobb, mint büntető

[52] Dr. Thorday, *Az Ószövetség*, 61.
[53] *Ibid,* 61.
[54] Kosztolányi, *Így szólott*, 70.

irgalmassága".[55] A vízözön elmúltával a papi hagyomány szerint oltárt épített az Úrnak és égőáldozatot mutatott be, Isten pedig szövetséget kötött vele. Érdekes kiemelni, hogy „áldozat bemutatásánál itt említi először a Szentírás az oltárt."[56]

4.3.4. Szövetségi áldás

A 9. fejezetben áldás és szövetségkötés vezeti be az új kort. A Noénak adott áldások feltétel nélkül megerősítik a Ter 1-ben adott eredeti áldásokat. Innentől kezdve megengedett lett az embernek a hús evése, de csak élelemszerzés céljából engedélyezte Isten az embernek az állatok leölését.[57] Azzal, a feltétellel tehette mindezt, hogy az életet hordozó vért nem ehette meg.[58] („Egy keleti felfogás szerint a vérben van a lélek, ami pedig Istené."[59]) Az új kor nem az ősidők ideális együttélésének felbomlása, hanem a vízözön egy új szövetséget vezet be. „Maga a szövetségkötés szövege két részből áll: az első részben Isten ünnepélyesen, szövetség formájában kötelezi magát, hogy nem lesz többé vízözön (9-11. vers), a második részben pedig kijelöli, hogy a szivárvány lesz a szövetség jele (12-17.vers).

> 9»Íme, szövetséget kötök veletek és utódaitokkal, 10és minden élőlénnyel, amely veletek van, a madarakkal, a lábasjószággal és a mező minden vadjával, amely kijött a bárkából, s a föld minden állatával. 11Szövetséget kötök veletek, hogy nem pusztul el többé minden test az özönvíz által, s nem lesz többé vízözön, amely elpusztítja a földet.«
>
> 12Azután Isten azt mondta: »Ez lesz a jele annak a szövetségnek, amelyet megkötök velem és veletek, és minden élőlénnyel, amely veletek van, örök időkre: 13szivárványomat a felhőkbe helyezem, s az lesz a jele a szövetségnek közöttem és a föld között. 14Amikor ugyanis felhőkbe borítom az eget, feltűnik a felhőkben szivárványom, 15és megemlékezem szövetségemről, amelyet veletek kötöttem, és az összes testet éltető élő lélekkel kötöttem, s nem lesz többé özönvíz, hogy eltöröljön minden testet. 16A felhőkben lesz tehát a szivárvány, s én látni fogom, és megemlékezem arról az örök szövetségről, amely Isten között és a földön lévő minden testet éltető lélek között létrejött.« 17Majd azt mondta Isten Noénak: »Ez lesz a jele annak a szövetségnek, amelyet közöttem és a földön levő minden test között szereztem.«

„Az első beszéd (9-11.vers) bevezeti a szövetség témájának tartalmát, a kozmosz rendjének eljövendő szilárd fennállását. A második beszéd (12-16.vers) a szövetség megerősítése a szivárvány elhelyezésével azonos."[60] A szivárványnak kettős szerepe van: egyrészt emlékezteti Istent ígéretére, másrészt bizalmat ad az embernek, hogy Isten megtartja ígéretét. Az

[55] Rózsa, *Őstörténet*, 119.
[56] Kosztolányi, *Így szólott*, 63.
[57] vö. Dr. Thorday, *Az Ószövetség*, 60.
[58] vö. Cziglányi, *Az Ószövetség*, 175.
[59] Kosztolányi, *Így szólott*, 63.
[60] Rózsa, *A GENESIS*, 281-282.

Ábrahámmal és Mózessel kötött szövetséghez hasonlóan ennek a szövetségnek is van jele: a szivárvány. A szivárvány a jövőben a viharok végét fogja jelezni, mielőtt azok elpusztítanák a világot.[61] Tehát a szivárvány Isten szövetségére emlékeztet:

> A vízözön elbeszélése a remény jegyében fejeződik be. Az ember Isten ígéretének birtokában bizalommal tekinthet a jövőbe, mert a Teremtő akkor is fenntartja a világ rendjét és a rajta élőket, ha a bűn miatt az ellenkezőjét érdemelnék.[62]

4.4. Milyen típusú a noéi szövetség?

A Szentírásban kétfajta szövetséget tudunk megkülönböztetni egymástól. Az egyik a feltételes, amelybe a sínai szövetség is tartozik, a másik a feltétel nélküli, mint például Noé szövetsége. A feltételes szövetség egy kétoldalú szövetség, amelynek feltételei vannak, ahogyan az a nevében is benne van. Ha az ember eleget tesz a szövetség feltételeinek, Isten áldását tapasztalja meg. Amennyiben viszont megszegi, büntetésben lesz része. Az embernek teljesítenie kell a rá eső feltételeket, még mielőtt Isten teljesíti az övéit. A feltétel nélküli szövetség egyoldalú szövetség. Ebben az esetben Isten saját akaratából határozza el magát, hogy megcselekszi azt amit megígért. Az áldásokat Isten kegyelme biztosítja. Minden szövetség örök szövetség, így az idő múlásával nem vesztik el érvényüket.

A szövetség egy szilárd megállapodás a felek között, amihez tanúkra is szükség van. A szövetség létrejöhet egyének, csoportok, de Isten és az ember között is. Ez a fajta szövetségi viszony szoros kapcsolatba hozta a feleket egymással. A szövetség (héb. ברית) két fél között létrejövő megállapodás, gyakran szóbeli, amelyet Isten előtt tett esküvel fogadnak meg, hogy betartanak. De a noéi szövetség nem tekinthető egyenlő felek megállapodásának. Nem függnek a felek kölcsönösen egymástól. A nóéi szövetség sajátossága elsősorban a felek kilétében rejlik: egyik fél maga az Isten, és a másik fél pedig az emberiség, akit Noé képvisel. Nagyon találóan fogalmaz ezzel kapcsolatban Thorday Attila, amikor az írja: „Istentől induló kezdeményezése hangsúlyt kap, de az isteni szuverenitást nem veszélyezteti az emberi fél szabad beleegyezése."[63] Továbbá ennél a szövetségnél nincs szó kölcsönös kötelezettségről: „Az ember, azaz Noé, semmiféle ígértet nem ad, és nem is ró rá kötelezettséget a szövetség, hanem nem más, mint megajándékozott partner. Ebben az esetben a szövetség Isten egyoldalú

[61] vö. Dr. Thorday, *Az Ószövetség*, 62.
[62] Rózsa, *A GENESIS*, 283.
[63] Dr. Thorday, *„Az Ószövetség"*, 61.

önkötelezettségét, azaz kegyelmi adományát jelenti. Tartalmát tekintve pedig Isten felelős ígérete Noénak, fiainak és utódainak, és az egész élővilágnak, hogy nem lesz többé mindent elpusztító vízözön."[64]

5. Összegzés

A vízözön elbeszélése szerint az emberek körében a bűn oly mértéket ölt, hogy „a vízözönnel Isten Noén és fiain kívül elpusztítja az egész emberiséget. Noét erényességéért kíméli meg (6,5-8,14)."[65] Noé és családja úgy menekülnek meg, hogy Isten utasítására bárkát építenek, amelyben túlélik a pusztító áradatot. Ahogy Mózes, amikor szálláshelyet épített, úgy Noé is maradéktalanul engedelmeskedik az Úrnak a bárka megépítésekor. Az özönvíz a pusztítás eszköze. Noé minden állatból magával visz annyit, hogy a vízözön után az élet újra kezdődhessen a földön.

„A bibliai őstörténet az ember és az őt körülvevő világ szoros összetartozását vallja. A teremtés rendjében az ember, a föld és az állatok sorsszerű közösségben vannak. Az ember üdvös vagy bűnös volta meghatározza a föld és a többi élőlény sorsát is."[66] A bűn által megromlott emberiség miatt a vízözönben az állatoknak is veszniük kell, mivel a hatnapos teremtéstörténetben az emberek és állatok egyaránt részesültek Isten áldásából. Az ember és állat kapcsolata megváltozik, mert a vízözön előtt az ember és állat közt béke volt, most viszont az állatok fognak az embernek táplálékul szolgálni (előtte az ember csak növényt evett) így félelem lesz köztük.

„Amikor a vizek leapadnak és Noé családjával együtt kijön a bárkából, akkor Noé mint a második Ádám (Ter 9,19) elhagyja a bárkát"[67] és áldozatot mutatott be Istennek. Noé oltárépítése és áldozatbemutatása a jahvista változatból való, a papi írásban nem szerepelt, mert a papi szemlélet szerint a hálaáldozat csak a Sínai kultusszal jelent meg. Azaz a nép csak a Sínai-hegyen kapta meg a tiszta és tisztátalan közti különbségtételt. Egyesek szerint viszont ez már „az első nyoma a tiszta és tisztátalan állatok felosztására vonatkozó törvénynek".[68] Ezután

[64] Rózsa, *A GENESIS*, 282.
[65] Herbert, *Bibliai*, 1378.
[66] Rózsa, *A GENESIS*, 265.
[67] Sz.n., *Ádámtól*, 230.
[68] Kosztolányi, *Így szólott*, 65.

Isten szövetséget kötött az emberiséget képviselő Noéval, és ígéretet tesz, hogy többé nem pusztítja el a földet vízözön által.[69]

Noé szövetségével egy új korszak kezdődik, amit az üdvösség történetének új szakaszát jelöli (Ter 8,15-9,17).[70] Magával a vízözönnel az ősidők kora lezárult, a világ utána egy új rendbe lépett. Noé személyében folytatódik az emberiség üdvtörténete. Az ember bűne miatt nem adja pusztulásnak a világot Isten, mert ahogy Rózsa Huba összegzi: „az üdvösség örök tervét a bűn nem teheti semmissé."[71]

Noé leszármazottai letelepült népek lesznek (Ter 10,1-31). Az ember teremtésénél a szaporodás kap nagyobb hangsúlyt, míg a vízözön után a föld benépesítése. Noé három fiától (Szem, Kám, Jáfet) fog benépesülni a föld. „A vízözön által elpusztított és halott föld benépesítése második teremtésnek is nevezhető"[72], mert megfigyelhető, hogy „a teremtéskor kimondott isteni áldás szavai megismétlődnek (Ter 1,28-30) módosításokkal és kiegészítésekkel:"[73]

> 28Isten megáldotta őket, Isten szólt hozzájuk: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá. Uralkodjatok a tenger halai, az ég madarai és minden állat fölött, amely a földön mozog." 29Azután ezt mondta Isten: „Nézzétek, nektek adok minden növényt az egész földön, amely magot terem és minden fát, amely magot rejtő gyümölcsöt érlel, hogy táplálékotok legyen. 30A mező vadjainak, az ég madarainak s mindennek, ami a földön mozog és lélegzik, minden zöld növényt táplálékul adok." (Ter 1,28-30)
>
> 15Ekkor Isten szólt Noéhoz: 16„Szállj ki a bárkából: te, a feleséged, a fiaid és fiaidnak feleségei. 17Minden élőlény, amely veled van, a madarak, az állatok, a földi csúszómászók menjenek ki, nyüzsögjenek a földön, legyenek termékenyek és szaporodjanak el a földön." (Ter 8,15-17)
>
> 91Isten megáldotta Noét fiaival együtt, és így szólt hozzájuk: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, és töltsétek be a földet. 2A föld minden állata, az ég minden madara, a föld minden csúszómászója és a tenger minden hala féljen és rettegjen tőletek: a kezetekbe adom őket. 3Minden, ami él és mozog, szolgáljon nektek eledelül, mindent nektek adok, mint a zöld növényt. 4Csak élő állatot vérével együtt nem ehettek. 5A ti véreteket, éltető véreteket is számon fogom kérni. Számon kérem minden állattól és minden embertől. Mindenkitől, még a testvértől is számon kérem az ember életét. 6Aki embervért ont, annak ember ontsa ki a vérét, mivel Isten saját

[69] vö. Rózsa, *Őstörténet*, 111.
[70] VÖ. HERBERT, *BIBLIAI*, 1378.
[71] Rózsa, *Őstörténet*, 133.
[72] Rózsa, *A GENESIS*, 274.
[73] *Ibid*, 274.

képmására teremtette az embert. 7Tehát legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet, és uralkodjatok rajta."

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy az özönvíz papi rétege és az első teremtéstörténet, ami szintén a papi hagyomány része, között szoros irodalmi és teológiai kapcsolat van. A teremtés elbeszéléséhez hasonlóan, a vízözön is mindennek a kezdetét, vagyis egy második kezdetet, teremtést jelöl, aminek „alapjai ráépülnek az első kezdet mélyebb alapjaira".[74] „Amikor Noé leszármazottai földdel és nyelvvel rendelkező nemzetekké lesznek (10,1-11,9), az út készen áll Izrael számára, hogy nemzetté váljon."[75] Izraelnek kettős feladata lesz: a gyermeknemzés és a föld birtoklása, amely az Ábrahámnak és Sárának adott megbízatással veszi kezdetét.

„A vízözön utáni emberiség kezdeti egysége hamar felbomlik, a bűn eluralkodik, és ezzel az emberi életkor is csökken."[76] Azaz a vízözön utáni nemzedék sem volt bűntelen, (ahogyan az előtte lévő sem). Mivel már Noé családjában is megjelent a bűn (Ter 9,18-29), ugyanis Noé sem volt bűntelen, csak kegyelmet talált az Úr előtt. Ezáltal élhette túl az özönvizet a családjával együtt. A vízözön után az emberiség bűne a bábeli torony történetében éri el a tetőpontját (Ter 11,1-9). Azaz „többé már nem egyes isteni parancsok megszegéséről volt szó, hanem arról, hogy az ember maga is istenivé akart válni, vagyis arra törekedett, hogy teremtményi határait átlépve, teljesen kivonja magát Isten fennhatósága alól."[77] Tehát az ember maga is Isten akart lenni. Azonban, mivel Isten megígérte, hogy többet nem pusztítja el az emberiséget, ezért az özönvíz után Isten már csak az egyes vétkest bünteti meg az elkövetett bűnökért.

Isten a rend védelmét törvényekkel biztosítja, melyek Noéra és az utódaira, azaz az egész emberiségre vonatkoznak. Ezeket a törvényeket a biblikus tudomány „noéi parancsoknak" nevezi. Az ember sosem változik, de Isten tekintettel lesz teremtménye gyengeségére a vízözön után. Noé azoknak a mindenkori képviselője, akikben a megérdemelt büntetés ellenére az emberiség üdvtörténete folytatódik.

A vízözön emléke több különböző népnél felfedezhető, nem csak az ókori Izrael hagyományában. A különféle hagyományokból, főként a Gilgames és Atrahaszisz eposzból merítettek a szentírási vízözön szerzői. Több hagyománynak is az eredete kisebb árvízkatasztrófákra vezethető vissza. Ezek adhattak alkalmat a szerzőknek az elbeszélés

[74] Lukács Ottilia, „a VÍZÖZÖN- KATASZTRÓFA VAGY EVANGÉLIUM?.
[75] Dr. Thorday, *Az Ószövetség*, 64.
[76] HERBERT, *BIBLIAI*, 1382.
[77] Rózsa, *A GENESIS*, 246.

megírására, melyből egy összefüggő vízözön elbeszélést alkottak. Különböző okai vannak a vízözönnek a különböző hagyományokban. A mezopotámiai eposzban az emberek zajongása a kiváltó ok, a szentírási elbeszélésben az erkölcsi vétek.

Mivel a szentírási vízözön elbeszélés különböző hagyományokból „tevődött össze", ezért különbségeket és hasonlóságokat is mutat a különféle hagyományokkal. Közös ezekben a kezdeti tökéletesség, az emberiség elpusztítása özönvízzel, valamint egy embernek a megmenekülése. Eltérnek azonban az özönvíz áradásának idejében, a vízözön kiváltó okában, az emberi bűn jelentőségére helyezett hangsúlyban.

Az ókori Izraelben a vízözönnek két hagyománya alakult ki. A jahvista és a papi hagyomány. Ebből keletkezett a mai Szentírásban található vízözön elbeszélés.

Irodalomjegyzék

Ó- és Újszövetségi Szentírás a Neovulgáta alapján: Teremtés könyve. Budapest: Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2015.

Az Ószövetség héber szövege: Genesis. https://www.fourmilab.ch/etexts/www/hebrew/Bible/

Rózsa Huba. *Őstörténet.* Budapest: Szent István Társulat, 2008.

Rózsa Huba. *A Genesis könyve. I.* Budapest: Szent István Társulat, 2002.

Sz.n. *Ádámtól Krisztusig az ószövetségi Szentírás útján I.* Budapest: Szent István Társulat, 1965.

Haag, Herbert. *Bibliai Lexikon.* Budapest: Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1989.

Dr. Thorday Attila. „Az Ószövetség könyveinek magyarázata," in *Jeromos Bibliakommentár.* Budapest: Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2002.

Cziglányi Zsolt. *Az Ószövetség története.* Pécs: Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, 2016.

Kraus, Naftali. *Mózes öt könyve.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1995.

Kosztolányi István. *IGY SZÓLOTT AZ ÚR.* Budapest: Korda R.T. kiadása, 1942.

Rózsa Huba. *Kezdetkor teremtette Isten*. Budapest: Jel Kiadó, 1997.

Lukács Ottilia. „a VÍZÖZÖN- KATASZTRÓFA VAGY EVANGÉLIUM?," Keresztény Szó, no. 3 (2009).

„Az özönvíz," Letöltve: 2022. október 22., http://biblia.biblia.hu/bibliaismeret/?p=6

https://bibliatanulmanyozas.bibliatarsulat.hu/oszovetsegiszomutato/

Michael D. Coogan. *The Old Testament: A Historical and Literary Introduction to the Hebrew Scriptures*. New York, Oxford: University Press, 2006.